

Vattenriketleden

- förstudie 2017

Vattenriket i fokus 2018:02

Håkan Östberg

Februari 2018

Kristianstads
kommun

Titel:	Vattenriketleden – förstudie 2017
Utgiven av:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike
Författare:	Håkan Östberg
Kartunderlag:	Stadsbyggnadskontoret Kristianstads Kommun
Copyright:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike
Upplaga:	pdf på www.vattenriket.kristianstad.se
Rapportserien Vattenriket i fokus:	Rapport: 2018:02
ISSN:	1653-9338
Layout:	Författaren
Omslagsbild:	Åsa Pearce

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	4
Syfte och mål	4
Bakgrund	5
Omfattning	5
Bra för natur och människa	6
Strategisk färdplan 2020	6
Lokala miljömål.....	6
Nationella friluftsmål.....	6
Globala miljömålen	7
Friluftslivet.....	7
Besöksnäringen	7
Målgrupp och attraktivitet	8
Sträckning	9
Tillgänglighet	10
Etappteskrivningar.....	11
Ägarförhållanden.....	37
Kostnader	357
Finansiering	39
Tidsplan	39
Drift.....	40
SWOT-analys.....	41
Slutsats	42
Tack.....	42
Bilagor.....	41

Sammanfattning

Ett medborgarförslag till Kristianstads kommun väckte idén att skapa en Vattenriketled som knyter ihop Skåneleden i norra och södra delarna av kommunen. Vattenrikets biosfärkontor sökte och fick statliga LONA-medel till en förstudie.

Förstudien lyfter fram den potential som Vattenriketleden skulle innebära för friluftslivet och besöksnäringen i Kristianstads kommun. Den visar också hur Vattenriketleden skulle bidra till att uppfylla hållbarhetsmålen i globala, nationella och lokala styrdokument.

Förstudien visar en möjlig sträckning för Vattenriketleden från Bökestad i norr till Drakamöllan i söder på cirka 14 mil uppdelat på 11 etapper. Slutligen föreslår förstudien att Vattenriketleden med Skåneledsstandard skapas i tre etapper på sex år.

Inledning

2005 blev Kristianstads Vattenrike godkänt som biosfärområde av FN-organet Unesco. Därmed är Vattenriket ett internationellt erkänt modellområde för hållbar utveckling. Precis som övriga cirka 700 biosfärområden i världen arbetar Vattenrikets biosfärkontor med projekt för att bevara, utveckla och stödja landskapets värden.

Biosfärkontoret har lång erfarenhet av att visa vägen ut i Vattenrikets värdefulla landskap. Ett exempel är den stadsnära vandringsleden Linnérundan, som varje år ger 40 000 besökare möjlighet att uppleva Helge å, våtmarker och strandängar på nära håll. Linnérundan var en av de leder som Kristianstads kommun lyfte fram i det internationella vandringseventet Eurorando 2016.

Biosfärkontoret har tagit fram 21 besöksplatser i området. Här finns information, fågeltorn, fikaplatser, leder och spänger. 2010 öppnade naturum Vattenriket. Naturum är en naturlig utgångspunkt för strövtåg i Vattenriket med utställning, naturvägledning och ett omfattande program för allmänhet och skolor.

Förutom Vattenrikets besöksplatser finns ytterligare områden med värdefull natur och kulturhistoria och möjlighet för rekreation i kommunen. Flera aktörer arbetar med att tillgängliggöra natur med höga värden, framför allt längs kusten och i kommunala och statliga naturreservat.

Skåneleden är ett väl etablerat ledsystem och ett starkt varumärke. De första etapperna invigdes 1978 mellan Sölvesborg och Glimåkra. Sedan dess har över hundra mil Skåneled skapats som förbinder många av Skånes värdefullaste natur- och rekreationsområden. En stor del av leden går på privatägd mark där mer än 1000 markägare ställt sin mark till förfogande.

Precis som Vattenriket har Skåneleden som mål att få ut människor i landskapet. Medborgarförslaget om en Vattenriketled uppmärksammar en utvecklingspotential vad gäller Skåneleden i Kristianstads kommun.

Syfte och mål

Syftet med förstudien är att undersöka möjligheten att skapa Vattenriketleden som en ny delled av Skåneleden genom Kristianstads kommun.

Målet med förstudien är att visa den potential Vattenriketleden har för friluftslivet och besöksnäringen samt att ge ett förslag på möjlig sträckning. Den blir också ett underlag i det framtida arbetet med att skapa leden.

Bakgrund

Bakgrunden till förstudien om Vattenriketleden är ett medborgarförslag till Kristianstads kommun. Medborgarförslaget uppmuntrar kommunen till att skapa en Vattenriketled som en del av Skåneleden.

Medborgarförslaget lyfter att Skåneleden är begränsad i Kristianstads kommun och föreslår en sammankopplande ”huvudled” genom kommunen och dess variationsrika kulturlandskap.

Detta, tillsammans med att en tjänst på biosfärkontoret gjordes om, öppnade möjligheten att arbeta med friluftslivsfrågor och Vattenriketleden.

Omfattning

Förstudiens mål är att Vattenriketleden ska bli en ny del av Skåneleden genom Kristianstads kommun. Utgångspunkten är att leden ska uppfylla Skåneledens nyantagna kvalitetsstandard som beskriver det som ska känneteckna Skåneleden år 2020.

Andra faktorer som Vattenrikets besöksplatser, bussförbindelser, befintlig ledinfrastruktur och övernattningsmöjligheter har vägts in i förstudien.

Kristianstads kommun, Region Skåne och Stiftelsen Skånska Landskap har varit engagerade i arbetet. Projektet har stämts av kontinuerligt i gruppen. Det nära samarbetet har gett projektgruppen en stark grund att arbeta vidare med Vattenriketleden.

Förstudien beskriver:

- **Bra för natur och människa** - hur Vattenriketleden kan bidra till att nå olika hållbarhetsmål.
- **Friluftslivet** - vad Vattenriketleden skulle betyda för friluftslivet.
- **Besöksnäringen** - ledens potential för besöksnäringens utveckling.
- **Målgrupp och attraktivitet** - Vattenrikets och Skåneledens målgrupp och på vilket sätt Vattenriketleden blir attraktiv för dem.
- **Sträckning** - uppdelad i elva etapper med följande underkategorier:
 - Natur och kulturvärden - längs föreslagen sträckning.
 - Utgångsläge - befintliga leder, stigar och vägar. Här tas eventuella åtgärdsbehov upp.
 - Ta sig ut – med kollektivtrafik och/eller eget transportmedel.
 - Rast och övernattningsmöjligheter
- **Ägarförhållanden** - fördelningen av markägare längs sträckning.
- **Kostnader** - för anläggning samt drift av Vattenriketleden.
- **Tidsplan** - för iordningställande av Vattenriketleden.

Bra för natur och människa

Arbetet med att nå en hållbar utveckling är en prioriterad fråga såväl lokalt, som nationellt och globalt. Vattenriketleden bidrar på ett positivt sätt till att uppnå flera delmål inom ramarna för utsatta hållbarhetsmål på olika nivåer.

Vattenrikets Handlingsprogram 2016-2020 beskriver biosfärkontorets fokus fram till 2020. Dokumentet är antaget av kommunstyrelsen. Vattenriketleden blir ett steg i att uppfylla flera av fokusområdena:

Hitta ut i Vattenriket: Att underlätta för boende och besökare att uppleva Vattenriket är en viktig del i biosfärkontorets arbete. Vattenrikets besöksplatser gör området tillgängligt och sprider kunskap om områdets natur och kulturhistoria.

Turism på naturens villkor: Biosfärområde Kristianstads Vattenrike med naturum lockar 150 000 besökare om året. Vattenriket är en viktig del i Kristianstads kommuns utveckling som turistdestination och ett verktyg för att uppmuntra hållbar naturturism.

Må bra i Vattenriket: I ett samhälle med stress och höga sjuktal blir naturen som källa till återhämtning allt viktigare. En del i vårt arbete är att underlätta för boende och besökare att komma ut i Vattenriket. De närmaste fem åren planerar vi att vidareutveckla Vattenriket som en källa till lugn och avkoppling för att nå en bättre folkhälsa och livskvalitet.

Strategisk färdplan 2020

Kristianstad kommuns strategiska färdplan 2020 visar vägen för kommunkoncernen med en gemensam kraftsamling kring fyra strategiska målområden; arbetsliv och attraktionskraft, boendemiljö och stadsutveckling, friska ekosystem samt hälsa och delaktighet. Att skapa Vattenriketleden ligger helt i linje med arbetet mot ett hållbart Kristianstad 2020.

Lokala miljömål

2016 antog Kristianstads kommun nya lokala miljömål för kommunen fram till 2020. En av de viktigaste punkterna är "Mångfalden i miljön". Här beskrivs att kommunen ska fortsätta vara en av Sveriges mest art- och upplevelserika kommuner, bland annat genom att utveckla ett rikt friluftsliv som bygger på ett hållbart nyttjande, tillgänglighet och som stimulerar till fysisk aktivitet.

Vattenriketleden stämmer väl in på kommunens arbete med detta målområde. Leden kommer att bidra till att stärka kommunens position som en av Sveriges mest art- och upplevelserika kommuner med ökade möjligheter för friluftsliv. Genom att den går tätortsnära öppnas fler möjligheter för skolor, förskolor och privatpersoner att ge sig ut i naturen. På så sätt bidrar leden till att tillgängliggöra natur och uppmuntra till fysisk aktivitet.

Nationella friluftsmål

2010 kom propositionen "Framtidens friluftsliv" som beskriver regeringens inriktning för friluftspolitiken. På uppdrag av regeringen tog Naturvårdsverket tillsammans fram tio nationella mål för friluftspolitiken som fastställdes 2012. Vattenriketleden skulle bidra till att stimulera friluftslivet i nordöstra Skåne och skapa förutsättningar för att uppnå de nationella friluftsmålen.

Globala miljömålen

Vid FN:s toppmöte i New York, den 25 september 2015, enades världens stats- och regeringschefer om att anta de Globala miljömålen. Målen omfattar 17 huvudmål och 169 delmål och är den mest ambitiösa agendan för hållbar utveckling som någonsin antagits. Fram till år 2030 ska den leda världen mot en fredlig och hållbar utveckling.

Flera av målen går att koppla till en Vattenriketled genom Kristianstads kommun.

Hälsa och välbefinnande

Genom möjligheten till vandring på markerade stigar med tillhörande information uppmuntrar Vattenriketleden till rekreation och välbefinnande för såväl tillresta som närboende.

Hållbara städer och samhällen

Leden främjar positiva ekonomiska, sociala och miljömässiga kopplingar mellan stadsområden och landsbygd och bidrar till en stärkt landsbygdsutveckling. Vidare bidrar leden till att skapa hållbar turism och främja lokalkultur och lokala produkter.

Ekosystemtjänster och biologisk mångfald

Genom leden skulle flera ekosystemtjänster stärkas och synliggöras i regionen. Vidare skulle information längs leden bidra till en ökad förståelse om värdet av dessa tjänster och den biologiska mångfalden i området.

Friluftslivet

Vattenriketleden skulle öka möjligheten till ett rikt friluftsliv i Kristianstads kommun och stärka det strategiska utvecklingsarbetet för friluftslivet i kommunen.

I dag har Kristianstads kommun endast en liten del av Skåneleden i kommunen, en bit i norr och en i söder. Trots att Kristianstad är Skånes största kommun till ytan, är andelen Skåneled alltså begränsad. Denna andel kommer att öka markant med den planerade sträckningen.

Dessutom kommer Vattenriketleden att stärka regional samverkan inom friluftsområdet, bland annat för att den binder ihop två av Skåneledens delleder; Kust till kustleden och Ås till åsleden.

Den kommer också binda ihop stad och landsbygd och bidra till ett internt stärkt nätverksarbete för friluftslivet i Kristianstads kommun.

Kultur- och fritidsförvaltningen ser Vattenriketleden som en del i arbetet för att Kristianstad ska bli en av de ledande friluftskommunerna i landet i rankningen "Årets friluftskommun". Den skulle bidra till att skapa ett friluftsliv som bygger på ett hållbart nyttjande, tillgänglighet och stimulerar till fysisk aktivitet.

Besöksnäringen

Vattenriketleden rymmer en stor potential för besöksnäringen i Kristianstads kommun. I den destinationsutvecklingsprocess som Kristianstads kommun, tillsammans med företag i besöksnäringen, arbetat med 2015 - 2017 har naturturism identifierats som ett prioriterat område

för hållbar tillväxt. Modeller för produktutveckling har arbetats fram och kan enkelt användas för vidare utveckling längs Vattenrikeleden.

Att binda ihop de befintliga Skånelederna i norr och söder är något som efterfrågats under många år. För Kristianstad som destination skulle det vara en stor fördel att kunna erbjuda en exportmogen led, som bjuder på otroligt varierande natur- och kulturopplevelser genom hela kommunen. Det blir en vandringsled för rekreation, som stärker kommunens attraktivitet för såväl besökare som kommuninvånare.

Globalt sett finns det en ökande vandringstrend som beskrivs och berättas om från många håll. För Kristianstads kommuns viktiga målgrupper som Danmark, Tyskland och Nederländerna är "att uppleva naturen" en viktig drivkraft när de väljer just Sverige som resmål. Undersökningar som gjorts i Danmark visar att ungefär en fjärdedel av den vuxna befolkningen går på regelmässig vandringstur i den danska naturen. Vi har alltså stora potentiella målgrupper som efterfrågar vandring.

Med Vattenriketleden får vi en starkt konkurrenskraftig led som är framtagen så att det ska gå lätt att ansluta sig till leden med kollektivtrafiken och att den ska vara väl lämpad för vandrare med intressen för mat- och kulturopplevelser. Vattenriketleden blir en viktig infrastruktur som skapar förutsättningar för befintliga besöksnäringens företag att växa och utvecklas och nya att etablera sig.

Vattenriketleden bjuder på möjlighet till fler naturupplevelser. I Åhus finns möjlighet att hyra kanot och paddla på Helge å och i havet. Sydostleden nås lätt för den som vill kombinera cykling och vandring. I centralorterna Kristianstad och Åhus, som Vattenriketleden passerar, finns möjlighet att hyra cykel.

Målgrupp och attraktivitet

Vattenrikets styrka ligger i att den går genom ett mycket varierat landskap med höga naturvärden. Leden dras förbi Vattenrikets besöksplatser med information, fågeltorn, spänger och fikaplatser. Den går genom flera tätorter med möjlighet att bo i säng, äta och proviantera och ta del av ett rikt kultur- och nöjesutbud.

Att erbjuda naturupplevelser på olika sätt är en del i Vattenrikets arbete. Natur- och kulturintresserade vandrare är en viktig målgrupp. Att vandra på Vattenriketleden genom ett varierat landskap, förbi tätorter med möjlighet att proviantera och sova i en säng, förbi besöksplatser med information, fågeltorn och fikaplatser av Skåneledsstandard skulle tilltala den här målgruppen.

Skåneledens primära målgrupp är "naturälskaren", en grupp som tycker att naturen är en viktig del i en aktiv fritid med en variation av upplevelser. Det är en grupp som inte alltid har tid eller lust att vara ute flera dagar och som tycker att ett trevligt fik längs vägen kan vara en del av upplevelsen. Denna målgrupp finns både i Sverige och på internationella marknader. Vattenriketleden skulle erbjuda det målgruppen önskar.

En leds attraktivitet påverkas av faktorer som natur och kultur (orörd natur, artrikedom och kulturhistoriska kvaliteter), terräng (svårighetsgrad), trafikbuller (störande ljud), infrastruktur (möjlighet till vila och proviantering), åtkomst (lättillgänglig) och inte minst vem som vandrar.

Föreslagen sträckning av Vattenriketleden tar vandaren genom ett variationsrikt kulturlandskap från skogsbygd till slätt, kust och hav och åter till skogsbygd. Vidare passerar leden flera av kommunens orter med allt vad de har att erbjuda. På dessa punkter uppfyller förslaget de önskemål som Skåneledens primära målgrupp har.

En annan faktor som är viktig för den primära målgruppen är boende längs leden. I en kartläggning över vandringsturismen, som Tourism in Skåne tagit fram, beskrivs att människor idag upplever bristen på tid och energi som större än bristen på pengar. Rapporten beskriver också att urbanisering lett till att människan inte längre är lika van att vistas i naturen och att kraven på service och bekvämlighet generellt har ökat.

Ur ett vandringsperspektiv är det därför viktigt att leden är väl beskriven vad det gäller service. Förstudien beskriver möjligheter till övernattnig. De kategorier som tas upp är vandrarhem, camping, B & B, hotell samt förslag på lägerplatser. Se bilaga 2.

Rastplatser längs leden är en viktig faktor och förstudien tar hänsyn till den infrastruktur som redan finns ute i landskapet för friluftsliv och turism. Genom att dra leden förbi befintlig infrastruktur ges fler alternativ till vila, jämfört med ett helt nyskapat stigsystem. Den föreslagna leden är redan välutvecklad vad det gäller bord och bänkar, toaletter, grillplatser och soptunnor på flera sträckor.

En annan faktor som beskrivs som viktig för "naturälskaren" är möjligheten att snabbt och smidigt kunna ta sig ut i naturen och att planera vandring med aktiviteter i förväg. Åtkomsten till leden är en viktig beståndsdel för att få en attraktiv led. I förstudien beskrivs möjligheterna att komma ut till leden med Skånetrafikens linjenät. Vid flera etapper ges möjlighet att starta eller avsluta sin vandring mitt på en sträckning och därmed sy ihop sin egen personliga vandring.

Vidare påverkar trafiken med avstånd till vägar, hastighet och säkra övergångar attraktiviteten på en led. Den föreslagna dragningen går främst på stigar och mindre grusvägar. På några sträckor måste vandaren korsa eller gå längs landsvägar på en kortare sträcka. Här är säkerheten en viktig faktor. Det måste vara tryggt att vandra längs leden.

Sträckning

Förslaget kopplar ihop Kust till kustleden och Ås till åsleden av Skåneleden genom en ny delled (6), Vattenriketleden. Vattenriketleden har sin början/slut vid Bökestad i norr och Drakamöllan i söder. Totalt omfattar leden cirka 14 mil indelat i 11 etapper. Etapperna beskrivs på kommande sidor.

Nr	Etapper	Längd/Km	Lägerplatser
1	Bökestad - Lerjevallen	13	Bökestad/Lerjevallen
2	Lerjevallen - Balsberget	21	Lerjevallen/Balsberget
3	Balsberget - Norra Lingenäset	10	Balsberget/N Lingenäset
4	Norra Lingenäset - Ekenabben	15	N Lingenäset/Ekenabben
5	Ekenabben - Åhus	20	Ekenabben/Äspet
5A	Horna Fure - Åhus	8	Ekenabben/Äspet
6	Åhus- Gropahålet	17	Åhus/Gropahålet
7	Gropahålet - Olseröds sommarby	9	Gropahålet/Olseröds sommarby
8	Olseröds sommarby - Forsakar	14	Olseröds sommarby/Trollemölla

9A Olseröds sommarby - Drakamöllan
9 Forsakar - Drakamöllan

4 Olseröds sommarby/Drakamöllan
15 Trollemölla/Drakamöllan

Variationen längs förslaget är stor både vad det gäller natur och kultur. Från skogsbygd och småskaliga odlingslandskap i norr går den vidare söderut mot Kristianstadsslättens våtmarksområde med strandängar och sjöar. Närmare kusten tar de sandiga markerna över, innan leden når den medeltida staden Åhus. Från Åhus följer leden kustens dynlandskap med tallskogar och sandstränder. Sedan viker den av upp mot Linderödsåsens skogsbygd och Forsakars vattenfall. Den sista sträckan letar sig leden fram genom åsens skogar till slutdestinationen Drakamöllan.

Tillgänglighet

Tillgänglighet för alla är en viktig fråga i Vattenrikets arbete med att visa vägen ut i naturen. Ambitionen är att göra vissa delsträckor av Vattenriket tillgängliga för rullstolar och barnvagnar. De tätortsnära sträckorna Lingenäset – Ekenabben eller Ekenabben – Åhus är två lämpliga kandidater. Redan i dag är delar av dessa sträckor tillgängliggjorda. En annan sträcka som skulle kunna passa för fokus på tillgänglighet är Gropahålet – Olseröds sommarby. Den går förbi Furuboda Folkhögskola med verksamhet för personer med funktionsvariation.

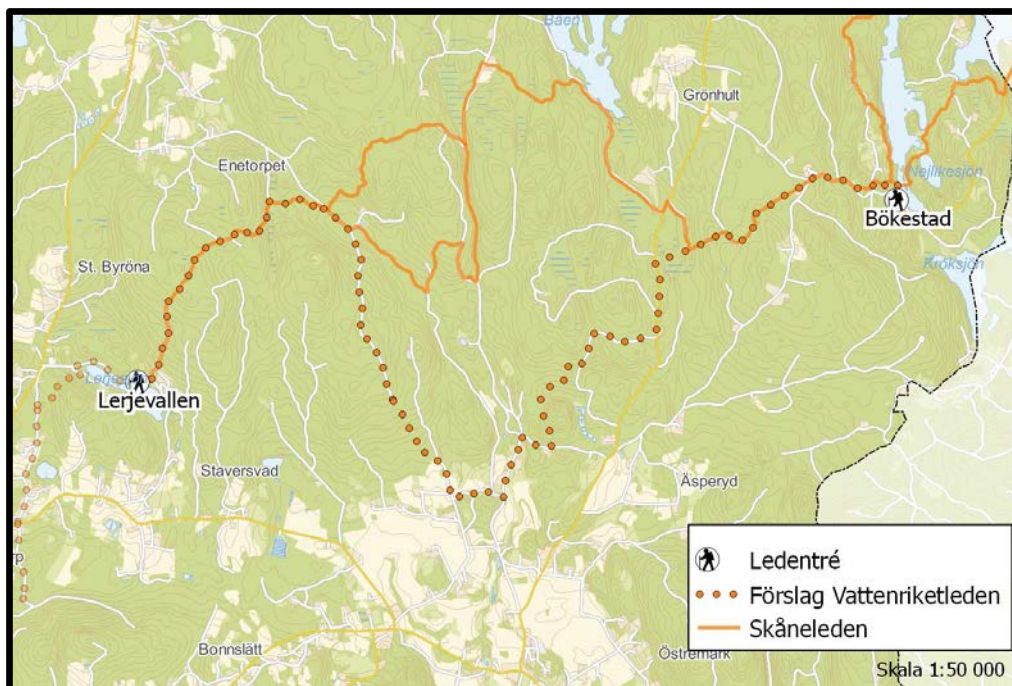
Etappbeskrivningar

Kartan nedan visar föreslagen sträckning för Vattenriketleden med ledentréer och lägerplatser.

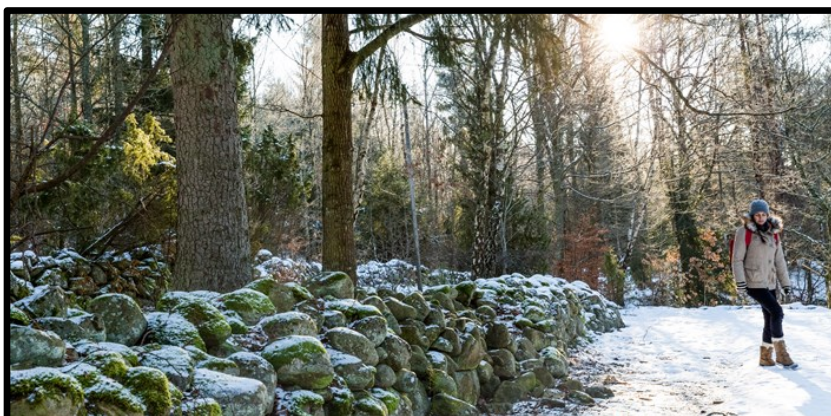

Etapp 1. Bökestad – Lerjevallen 13km

Etapp 1 sträcker sig mellan Bökestad och Lerjevallen. Genom kuperade skogsmarker letar sig leden fram längs stigar och skogsvägar från Bökestad innan den når Lerjevallens lägerplats vid Lerjesjön.

Bökestad/Foto: Håkan Östberg

Skåneleden/Foto: Jenny Brant

Skåneleden/Foto: Håkan Östberg

Natur: Etappen karaktäriseras av skogmark och mellanbygd. Leden letar sig fram genom skogs-landskapets olika naturtyper med allt från barr- till ädellövsog. Terrängen är bitvis kuperad och en utmaning för den ovane vandraren. Här är tystnaden påtaglig och en del av upplevelsen.

Kultur: Nordost om Lerjevallen går leden förbi det som omnämns "Döda byn". Döda byn, eller Spångabro, som är det egentliga namnet omnämns redan på 1700-talet. I början på 1900-talet fanns här 27 gårdar och torp. Under 1950-talet flyttade de sista torparna från byn och byggnaderna började rasa samman. Idag finns ett fyrtiotal ruiner kvar av det som var Spångabro.

Utgångsläge: Etappens början och slut föreslås följa befintlig Skåneled. De centrala delarna av etappen går sedan växelvis på grusvägar och stigar. Undantaget är en sträcka på ca 500 m strax söder om Bökestad, där ny led behöver skapas genom ett skogsparti. Kortare sträckor är i behov av röjning från buskar och ris vid eventuellt iordningställande av etappen.

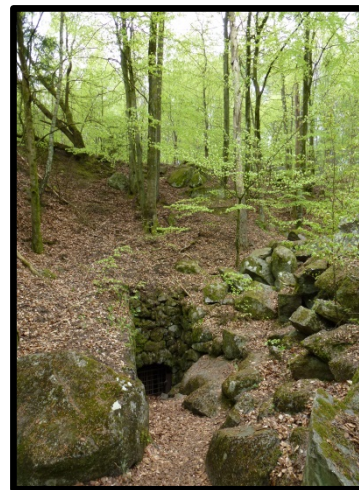
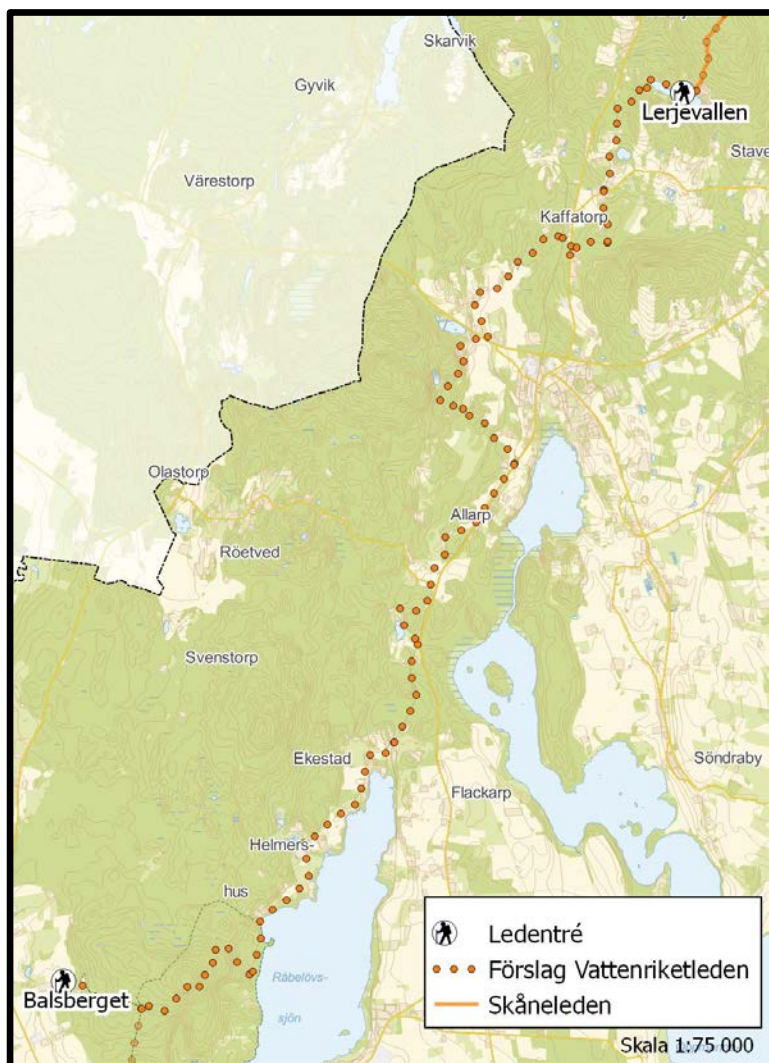
Ta sig dit: Etappen ligger utanför Skånetrafikens linjenät och nås endast genom eget transportmedel i dagsläget. På grund av den begränsade åtkomsten föreslås att bussburna vandrare hänvisas till Östafors på Kust- till kustleden där bussförbindelser finns. Från Östafors går det sedan att följa befintlig Skåneled mot Bökestad och Vattenriketleden.

- Ledentré Bökestad nås endast med eget transportmedel.
- Ledentré Lerjevallen nås endast med eget transportmedel.

Rast- och övernattningsmöjligheter: Etappen anknyter till lägerplatser i Bökestad och Lerjevallen. Båda dessa är etablerade lägerplatser längs Skåneleden och därmed bedöms åtgärdsbehovet vid dessa platser till ett minimum. Dock är det lämpligt att vid ett skapande av ny delled även se över dessa platser för möjliga förbättringar. Alternativa övernattningsmöjligheter, som vandrarhem och B & B, är begränsade till några möjligheter vid Vånga, en bit från leden.

Etapp 2. Lerjevallen – Balsberget 21 km

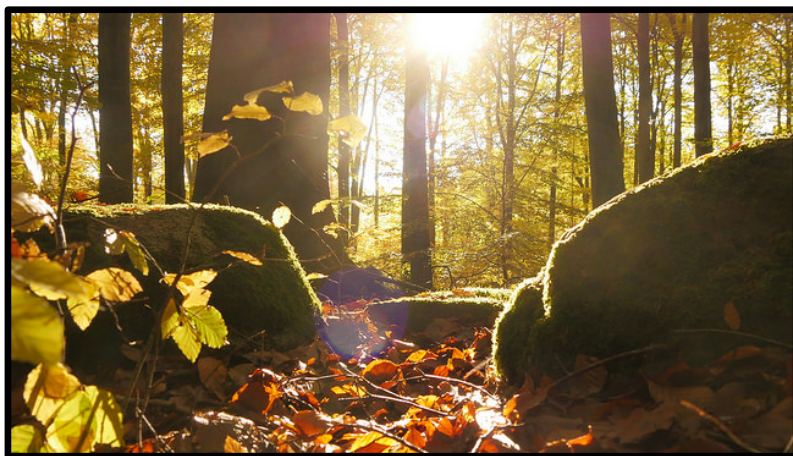
Från Lerjevallen i norr tar leden vandraren genom skogsbygdens blockrika landskap till Balsberget i söder. Balsberget höjer sig drygt 100 meter över havet och toppen bjuder på en härlig utsikt över Råbelövssjön och Kristianstad i söder.

Balsbergsgrottan/Foto: Åsa Pearce

Balsberget/Foto: Cecilia Paulstrup

Balsberget/Foto: Mattias Roos

Natur: På backiga stigar och skogsvägar tar leden sig söderut från Lerjevallen, ömsom under ädellövsfogens ljusa kronor och ömsom genom barrfogens sägensfyllda dunkel. Efter drygt 3 km vid Kaffatorp korsas Mjönäsvägen där Arkelstorpsån rinner fram. Efter en kort bit öppnar skogen upp sig och övergår i ett odlingslandskap med åkrar och betesmarker.

När leden passerat Vårestorpsvägen och Brunnens bygdegård går den åter in i trädens rike för att senare leta sig fram till den gamla banvallen mellan Kristianstad och Immeln. Längs banvall och grusvägar tar leden sig vidare mot Ekestad och Råbelövssjön. Utmed Råbelövssjöns västra sida leder grusvägar vandraren mot Balsbergets naturreservat. En bit in i reservatet viker leden åter in i skogen och upp mot Balsbergets topp, för att sedan ta sig ner mot etappens slut strax intill lägerplatsen.

Kultur: Utanför Arkelstorp ligger Brunnens bygdegård. Brunnan fungerar idag som en lokal för olika tillställningar i naturskön miljö. Tidigare fanns här ett pensionat dit folk från fjärran åkte för att dricka av det renande vattnet och råda bot på olika åkommor. Pensionatet brann ned 1906 och på 1930-talet försvann succesivt intresset för att ”dricka brunn”. Delar av leden går på den gamla banvallen mellan Kristianstad – Immeln som öppnade 1885. Järnvägsepoken varade fram till 1978 då det sista tåget gick. Kristianstads kommun köpte banvallen och gjorde om den till cykel och gångväg.

Utgångsläge: Större delen av föreslagen etapp går på befintliga stigar, grusvägar och cykelvägar med god framkomlighet. Längs etappen behöver mindre röjningsinsatser göras på några ställen, till exempel vid en kortare sträcka vid Lerjevallen, en sträcka mellan Mjönäsvägen och banvallen och en kort sträcka vid början på Balsbergets stigning. Utöver röjningen behövs en bro/spång mellan Mjönäsvägen och banvallen.

Etappen passerar fyra landsvägar.

- Staversvadsvägen 70km/h
- Mjönäsvägen 70km/h
- Vårestorpsvägen 80km/h
- Rötvedsvägen 70 km/h

Sammantaget bedöms inte vägövergångarna som svåra. Hastigheten vid Vårestorpsvägen är hög och denna övergång behöver tittas närmare på vid iordningställande av leden.

Ta sig dit: Etappens norra delar, Arkelstorp – Lerjevallen, har begränsad åtkomst med Skånetrafikens linjenät och nås endast med eget transportmedel. Från Arkelstorp och söderut finns möjlighet att gå på leden via flera olika busshållplatser.

- Ledentré Lerjevallen nås endast med eget transportmedel.
- Ledentré Balsberget nås genom en promenad om ca 2 km från busshållplats i Fjälkestad.

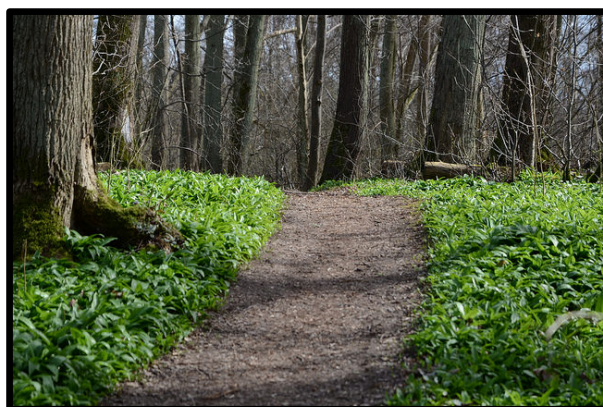
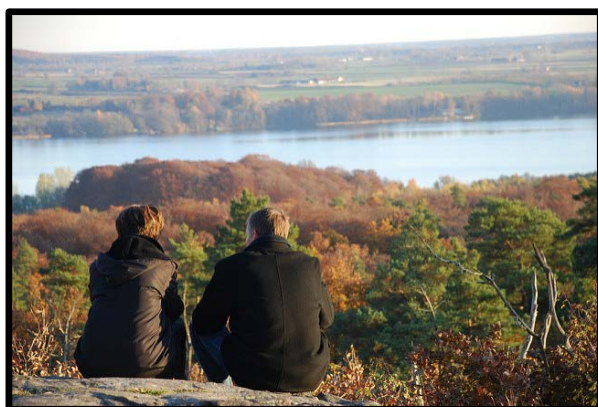
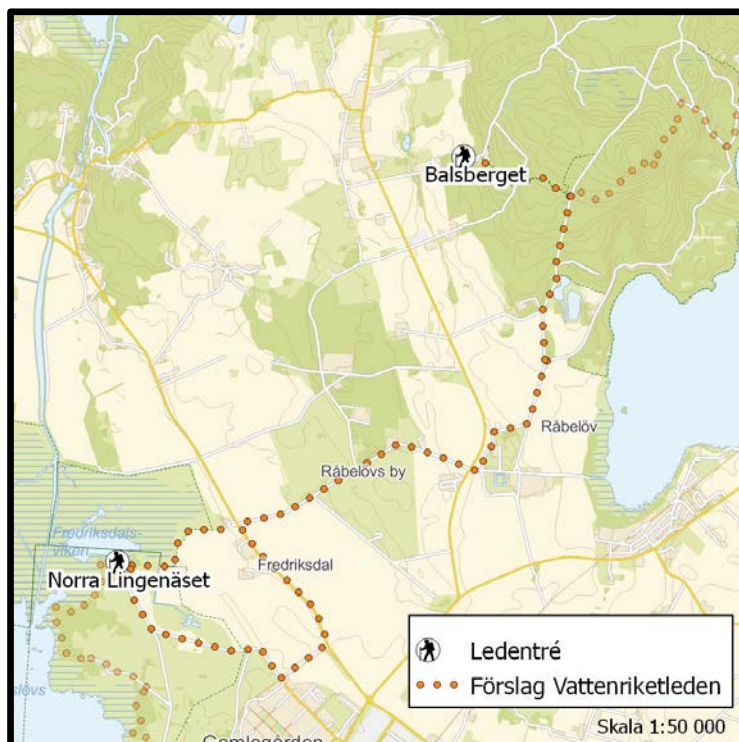
För den bilburne finns det parkeringsmöjlighet vid båda ledentréerna.

Rast- och övernattningsmöjligheter: Etappen anknyter till lägerplats Lerjevallen och Balsberget. Utöver lägerplatserna finns även ett antal alternativa övernattningsmöjligheter i form av B & B.

- Lerjevallen är en etablerad lägerplats vid Skåneleden sedan tidigare och därför behövs inga större åtgärder. Det vore lämpligt att se över underhållet om leden ska anläggas.
- Balsbergets lägerplats har viss infrastruktur. Balsbergets lägerplats beskrivs under etapp 3.

Etapp 3. Balsberget – Lingenäset 10 km

Från berg till slätt! Leden tar vandraren genom skogsbygdens kuperade och blockrika landskap till Kristianstadsslätten med våtmarker och odlingslandskap.

Balsberget och Lingenäset/Foton: Mattias Roos

Natur: Etappen börjar vid Balsbergets naturreservat. Området har ett rikt djurliv och här finns chansen att få se såväl rådjur som flera av skogslandskapets fåglar. I bokskogarna vid Balsberget finns även möjligheten att uppleva Balsbergsgrottan.

Balsbergsgrottan är en av Skånes största grottor. Kända salar och gångar har en sammanlagd längd på mer än 200 meter och är husrum för flera fladdermusarter. Grottan är stängd för besökare under vinterhalvåret för att inte störa de övervintrande fladdermössen.

Vid Norra Lingenäset tar våtmarksområdet vid med betade strandängar. Här blickar man ut över Fredriksdalsviken och med lite tur seglar en havsörn förbi. Under våren kan vandraren uppleva den rika vårfloren som prunkar under träden eller höra olika sångare sjunga ikapp i lövverket.

Kultur: I skogarna på det blockrika Balsberget ses rester av äldre bruk med stenmurar och torpruiner. På de mer öppna markerna vid Balsbergets fot finns flera bronsåldershögar och närmare slottet ligger Råbelöfs kapell. Kapellet, med anor från 1200-talet, var kyrka fram till 1835 då Råbelöfs och Fjälkestads församlingar gick samman. Kyrkan förvandlades då till ett sädesmagasin i närmare hundra år, innan godset renoverade och det åter togs i bruk för gudstjänster.

De centrala delarna av leden går på en sträcka av den gamla Råbelöfsbanan där det under tre år på 1950-talet kördes Grand Prix. Idag syns inget av motorerans tid, men för den intresserade finns en informationstavla uppförd av godset vid ledens kant.

Utgångsläge: Föreslagen led är i stora drag framkomlig för vandraren redan idag och inga större åtgärder behövs från Balsberget fram till Fredriksdalsvägen.

Den sista kilometern från Fredriksdalsvägen till ledentrén vid Lingenäset begränsas av Helgeåns vattenstånd. Vid högvatten är det inte möjligt att ta sig fram torrskodd denna sträcka. Därför föreslås en alternativ högvattenled runt de översvämmade ytor.

Vandraren behöver passera två landsvägar under etappen.

- Fjälkestadsvägen (80km/h)
- Fredriksdalsvägen (90 km/h)

Sikten är god vid båda passagerna.

Ta sig dit: Båda ledentréerna nås genom Skånetrafikens linjenät och en kortare promenad. Det finns även möjlighet att nå etappen med buss på flera ställen och påbörja sin vandring där. De centrala delarna av etappen går förbi Kristianstad med närhet till tågstation.

- Ledentré Balsberget nås genom en promenad om ca 2 km från busshållplats i Fjälkestad.
- Ledentré Norra Lingenäset nås genom en promenad om ca 2 km från busshållplats vid Gamlegården.

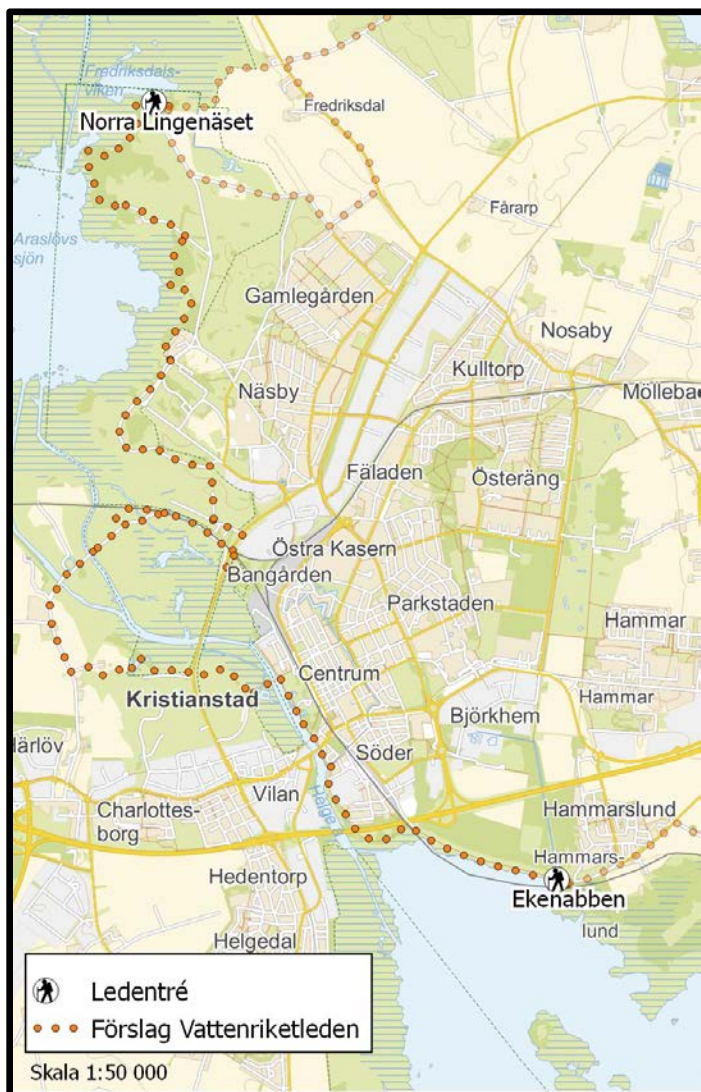
För den bilburne finns det parkeringsmöjlighet vid båda ledentréerna.

Rast- och övernattningsmöjligheter: Etappen anknyter till lägerplatserna Balsberget och Norra Lingenäset.

- Balsberget, föreslagen lägerplats ligger väster om huvudleden vid befintlig parkering till naturreservatet. Balsberget är ett populärt besöksmål som redan har en viss infrastruktur med torrtoalett, grillplatser och soptunna. De åtgärder som föreslås är iordningställande av yta för vindskydd och tält, samt ett vedförråd.
- Norra Lingenäsets lägerplats beskrivs under etapp 4.

Etapp 4. Lingenäset – Ekenabben 15 km

Genom skog och mark, över vått och torrt. Vid Vattenrikets kärnområde passerar leden flera naturreservat och besöksplatser.

Naturum/Foto: Patrik Olofsson

Lingenäset/Foto: Mattias Roos

Lillö/Foto: Patrik Olofsson

Ekenabben/Foto: Patrik Olofsson

Natur: Norra delen av etappen utgörs av Näsby fälts naturreservat. Sträckan har en mycket skiftande karaktär med öppna ängsmarker, busk- och vassområden, sumpskogar, strandängar och rika ädellövskogar. Under våren möts besökaren av en härlig doft när ramslöken blommar rikligt under trädens kronor. Väl ute ur skogen öppnar terrängen upp sig och vandraren kommer ut på strandängarna längs Helgeå.

Över de öppna markerna på Näsby fält fortsätter leden vidare mot Isternäset. Innan vandraren når Isternäset måste Härlövsängaleden passeras.

Leden fortsätter ut på strandängar som årligen översvämmas av Helgeå. Strandängarna bjuder på ett rikt fågelliv och här kan besökaren få se arter som storspov, tofsvipa och havsörn. Har man tur kan man även få syn på en rödspov eller pilgrimsfalk längs vandringen.

Framme vid Lillö ges möjlighet att pausa på borgruinens gårdsplan. Färden fortsätter sedan över Helge å mot sumpskogsområden, innan vandraren når fram till den andra passagen av Härlövsängaleden. Leden fortsätter in i Årummets naturreservat och slutligen till naturum Vattenriket. Här kan det vara ett bra tillfälle att ta en paus och besöka naturum, innan färden går vidare söderut. På Naturum finns en utställning om Vattenriket, naturvägledare och möjlighet att äta eller fika på Cafè Årum.

Från naturum tar sig leden över ån en tredje gång för att sedan följa Helge å längs Tivoliparken och Udden till Hammarsjöns strand. Längs Hammarsjön går stigen vidare och på våren kan vandraren få se snokarna vakna till liv efter vinterns långa dvala. När stranden slutar går stigen åter in mot landet och vandraren landar vid rastplats Ekenabben.

Kultur: Näsbyfält är ett gammalt militärt övningsområde som 2002 blev naturreservat. På fältet ses fortfarande rester av den militära epoken i form av skjutbana, ammunitionsförråd och gropar för att gömma stridsvagnar.

Mitt ute på strandängarna utanför Kristianstad ligger Lillö borgruin med anor från 1200-talet. Borgen stod en gång fem våningar hög med vitkalkad fasad. Den raserades 1658-1659 och låg i dvala till på 1940-talet då arkeologer började gräva fram ruinen. Idag finns en utställning inne i resterna av borgen, nyckel finns att låna på naturum.

Längre söderut ses en hög kulle norr om leden. Detta är resterna av Härlövsborgen från 1300-talet, en borg helt byggd i trä. Arkeologiska undersökningar vittnar om ett våldsamt slut för borgen då brända armborstpilar hittats vid platsen.

Utgångsläge: Föreslagen etapp håller redan en mycket bra standard och delar är även framkomliga för personer med funktionsvariationer.

Längs etappen behöver vandraren korsa en landsväg två gånger (Härlövsängaleden), där hastigheten är begränsad till 60km/h. Vid den norra passagen bedöms det finnas flera möjliga övergångar:

1. Passage över vägen, väster om Allöverket. Med detta alternativ kommer vandraren i kontakt med trafiken (det alternativ som ses på karta).

2. Leda om leden mot norr, förbi Ica Kvantum. Med detta alternativ kommer leden gå i en tunnel under vägen för att sedan gå vidare söderut. Detta alternativ ger leden en längre sträckning på asfalt men bedöms i gengäld som säkert.
3. Det bedöms även finnas ett tredje alternativ. Leden viker av längs med Härlövsängaleden och går under järnvägsbron innan den går upp på Linnérundan. Med detta alternativ kommer inte vandraren i kontakt med trafik. För att detta alternativ ska bli möjligt behövs en "bro" under järnvägsbron.

Vid den södra passagen korsar Linnérundan Härlövsängaleden. Det kan vara svårt att komma över vägen på grund av trafiken. Just nu pågår ett arbete med att göra passagen säkrare där en bro är huvudalternativet.

Etappens sträckning tar vandraren genom våtmarker och strandängar och bjuder vandraren på unika upplevelser. På vintern när vattnet står som högst i Helge å och strandängarna svämmas över är framkomligheten reducerad. Därför ges en alternativ rutt för denna period.

Ta sig dit: Båda ledentréerna går att nå via Skånetrafikens linjenät genom en kortare promenad. Det finns även goda möjligheter för vandraren att nå leden med buss på flera platser längs sträckningen.

- Ledentré Norra Lingenäset nås genom en promenad om ca 2 km från busshållplats.
- Ledentré Ekenabben nås genom en promenad om ca 600 m från busshållplats.

För den bilburne finns det parkeringsmöjligheter vid båda ledentréerna.

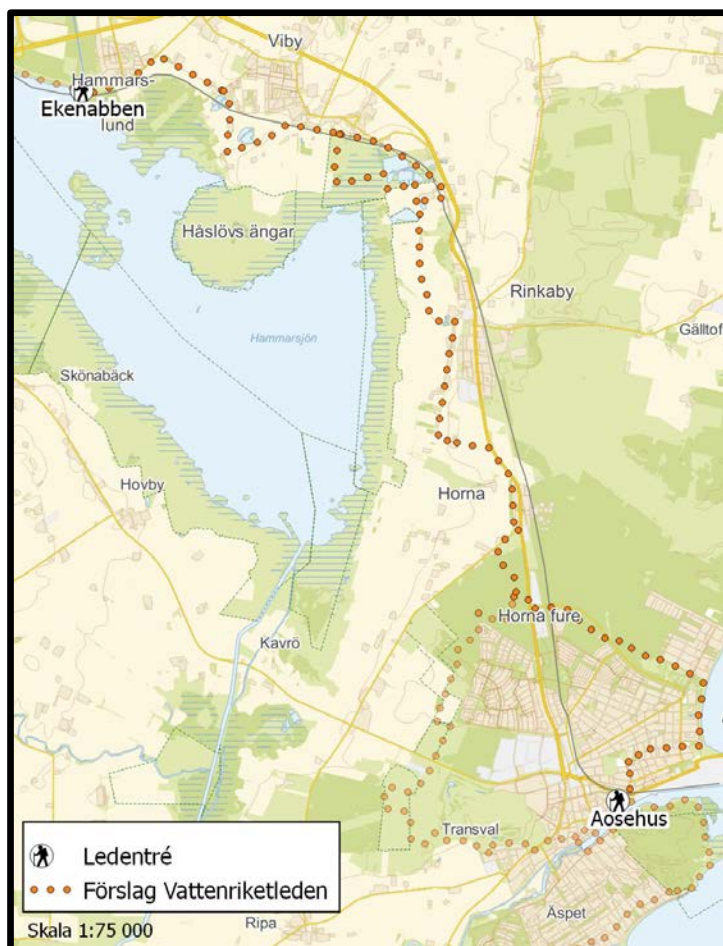
Rast- och övernattningsmöjligheter: Etappen anknyter till två föreslagna lägerplatser, Norra Lingenäset och Ekenabben. Vid de tilltänkta lägerplatserna föreslås bord och bänk, grill och soptunnor finnas. Övernattningsmöjlighet vid dessa platser anses inte lämpligt då platserna ligger tätortsnära.

- Lingenäset, lägerplatsen ligger uppe på en kulle, avskilt från biltrafik. Platsen utgör redan en rastplats med bänkar, grillplats och soptunnor. Om vandraren anser det lämpligt finns yta för tältning vid platsen. I närområdet finns även torrtoalett och bilparkering.
- Ekenabben, beskrivs under etapp 5.

Utöver lägerplatserna finns även möjlighet till rast vid bland annat Lillö och Naturum.

Etapp 5. Ekenabben – Åhus 20km

Etappen sträcker sig mellan Ekenabben och Aosehus i Åhus med möjlighet till alternativ sista sträcka (etapp 5A). Längs sträckan kommer vandraren förbi Hercules naturreservat och flera av Vattenrikets besöksplatser.

Ekenabben/Foto: Sven Erik Magnusson

Hercules naturreservat/Foto: Patrik Olofsson

Täppet/Foto: Cecilia Sandén

Åhus hamn/Foto: Cecilia Sandén

Natur: Från Ekenabben går leden vidare söderut i Vibybygden. Längs vägen kan den fågelintresserade ta sig en avstickare ut till Håslövs ängar för att skåda. Leden fortsätter sen mot naturreservatet Hercules där vandraren får uppleva våtmarksmiljöer med rik natur. Här kan man se svarttärnan söka föda i luften och höra rördromens säregna läte. Fågeltornet bjuder på möjlighet att rasta och njuta av en fin utsikt över dammarna och Hammarsjön, ängar och betande kor. I fågeltornets utemuseum finns information om natur och kultur.

Färden söderut fortsätter sedan genom det sandiga åkerlandskapet längs Hammarsjöns östra sida. Strax norr om Åhus ändrar landskapet karaktär och övergår i tallskogsmiljöer som utmärker stora delar av de kustnära delarna. Vid Horna fure viker leden av mot öster och havet. Vid vattnet följer leden stranden för att sedan åter vika av in mot centrala Åhus med hamn och Aosehus (ledentré).

Kultur: Längs sträckan finns möjlighet att uppleva flera kulturella rariteter. Vid Ekenabben kan besökaren läsa om forna tiders danspalats och även beskåda Arkimedesskruven, som användes för att pumpa ut vattnet från Nosabyviken vid torrläggningen på 1800-talet. Vid Hercules naturreservat får besökaren uppleva resterna av det gamla tegelbruket som skapat de dammar som idag är populära häckningslokaler för flera fågelarter. Etappen avslutas sedan i Åhus vid Aosehus borgruin, som har anor från 1100-talet. Borgen användes för att ta ut tull för de som färdades på ån.

Utgångsläge: Etappen bedöms ha en god framkomlighet då den i stora drag är föreslagen på befintliga stigar, leder och vägar.

Sträckningen genom Hercules naturreservat är inte tillgänglig när vattenståndet i Helgeå står högt. Därför föreslås även en högvattenled bredvid naturreservatet för att garantera tillgängligheten året runt.

Ta sig dit: Båda ledentréerna nås lätt med Skånetrafikens förbindelser. Vidare ger även Skånetrafikens hållplatser möjlighet till att gå på leden vid flera olika platser förutom entréerna.

- Ledentré Ekenabben nås genom en promenad om ca 600 m från busshållplats.
- Ledentré Åhus nås med lätthet genom kort promenad på ca 300 m.

För den bilburne finns gratis parkeringsmöjlighet vid båda ledentréerna.

Rast- och övernattningsmöjligheter: Etappen anknyter till två föreslagna lägerplatser: Ekenabben och Äspet. Äspet nås genom att fortsätta in på etapp 6. På grund av det tätortsnära läget föreslås inte övernattning i vindskydd på denna etapp. Istället hänvisas till övernattning vid vandrarhem, camping och B&B. Dessa är främst knutna till närområdet kring Åhus.

- Ekenabben, en av Vattenrikets mer välbesökta besöksplatser med utbyggd infrastruktur. Torrtoalett, bänkar, bord, grill och skyddande skärmtak hör till standarden vidare finns det spångar, brygga och fågeltorn för den som vill utforska platsen närmare.
- Äspets lägerplats beskrivs under etapp 6.

Etapp 5A Horna Fure – Åhus 8 km

Denna avstickare från huvudetapp 5 tar sig genom Vattenrikets värdefulla sandiga marker med chansen att se många ovanliga växter och djur.

Utemuseum Sånnarna
och flygbild över Horna
Sandar

Foton: Patrik
Olofsson

Natur: Vid Horna Fure ges möjligheten att vandra genom de magra sandiga markerna kring Åhus. Markerna som brukats under mycket lång tid har en säregen flora och ett rikt insektsliv med flera rariteter. Mitt i det öppna landskapet går leden förbi utemuseum Sannarna där besökaren har möjlighet att lära sig mer om området.

Kultur: De magra och sandiga markerna är ett levande kulturlandskap som brukats under lång tid. Förr var markerna så magra att de endast kunde odlas upp med många års mellanrum. Detta skapade ett vandrande åkerbruk där stora delar låg i träda många år för att åter bli odlingsbara. Vid Sannarna finns en demonstrationsodling som visar detta vandrande åkerbruk. Etappen tar sig sedan mot Åhus medeltida stadskärna med Åhus kyrka och museum.

Utgångsläge: Sträckans framkomlighet bedöms som god eftersom den till stora delar går på befintliga stigar och vägar. På ett par ställen behöver vandraren ta sig över stängsel genom stättor.

Flötövägen behöver passeras under etappen. Sikten vid föreslagen övergång är god, hastigheten är begränsad till 80km/h och de som passerar behöver vidta aktsamhet.

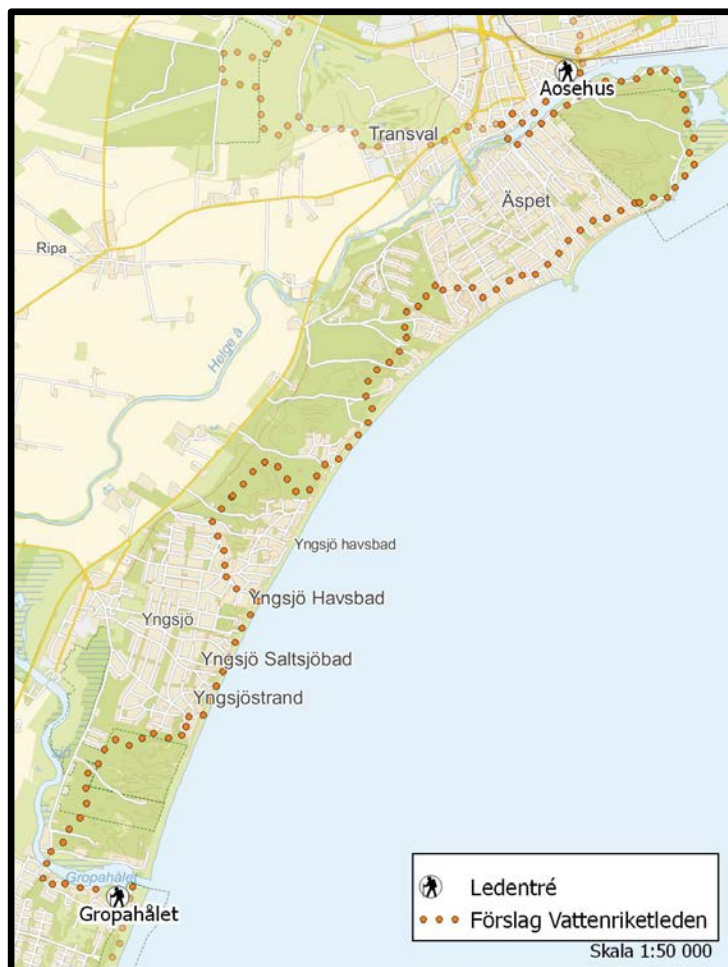
Ta sig dit: Åtkomsten genom Skånetrafikens linjenät är begränsat till etappens start och slut.

- Början av etappen vid Horna fure nås genom en promenad om ca 300m från hållplats.
- Slutet av etappen vid Sjögatan nås genom en promenad om ca 200m från hållplats.

Rast- och övernattningsmöjligheter: Denna alternativa sträckning anknyter till huvudetapp 5 där övernattningsmöjligheter beskrivs. Vid Utemuseum Sannarna finns bord och bänk för vila. För vidare info hänvisas till etapp 5 ovan.

Etapp 6. Åhus – Gropahålet 17 km

Etappen sträcker sig längs Ålakusten mellan Åhus och Gropahålet vid Yngsjö. Naturen övergår från odlingslandskap till strandnära tallskogar i dynlandskap och öppna sandstränder längs Hanöbukten.

Åspets naturreservat/Foto: Åsa Pearce

Foto: Håkan Östberg

Foto: Håkan Östberg

Natur: Sträckan bjuder besökaren på en omväxlande naturupplevelse där havet alltid är nära. Längs stora delar av kusten växer tallskog på de magra och sandiga markerna. Tallskogen är förhållandevis öppen och marken täcks ofta med tjocka mattor av lavar och mossor. Floran är artfattig, men vid öppnare ytor påträffas torrmarksväxter som sandnejlika, hedblomster och backtimjan.

Vid de norra delarna ligger Äspets naturreservat med vassområden, blandskog, kustdynlandskap och sandstrand. Längs leden i reservatets östra hörn finns en grund lagun som lockar många häckande och rastande fåglar. Här finns även ett fågeltorn med överblick av lagunen. Längre söderut går leden förbi Vattenrikets utemuseum där du kan läsa om livet under ytan, förlista skepp, badlivet och Ålakustens historia.

De centrala delarna av etappen går genom kustens mäktiga dynlandskap. Sanddynerna, som ibland höjer sig över 20 meter, har bildats under många hundra år när landskapet var öppnare. I söder går sedan leden genom Gropahålets naturreservat som är ett populärt friluftsområde, särskilt under sommaren.

Kultur: Hela kusten kläds idag till stora delar med tallskog, men så har det inte alltid varit. Under medeltiden var behovet av trä och brukbar mark stort och succesivt öppnades den då ekskogsklädda kusten upp. På de öppna ytorna kunde vinden få tag i sanden och sandflykt blev ett stort problem för bönderna i trakten. I och med detta började stora arealer planteras med tall under början av 1800-talet, vilket har lett till de tallskogar vi har längs kusten idag.

Kuststräckan mellan Åhus och Kivik kallas Ålakusten. Här har ålfisket varit en viktig inkomstkälla. Fisket har gett kusten dess speciella karaktär med ålabodar och torkställningar för hommorna.

Utgångsläge: Kuststräckan är ett populärt vandringsområde och leden har dragits fram på befintliga stigar. Stigarna är förhållandevis breda och lättframkomliga. Längs sträckningen passerar leden ett flertal mindre strandvägar. Leden går även på gator inom Äspet och Yngsjö. Vägarna är små och hastigheten är ofta begränsad till 30 km/h vilket gör att riskerna för vandraren bedöms som liten.

Ta sig dit: Åtkomsten av etappen bedöms som god. Båda ledentréerna nås med Skånetrafikens förbindelser. Vidare går det att nå etappen på tre övriga ställen med Skånetrafikens förbindelser.

- Ledentré Åhus nås med lätthet genom kort promenad på ca 300 m.
- Ledentré Gropahålet nås genom en promenad på ca 1,2 km från hållplats.

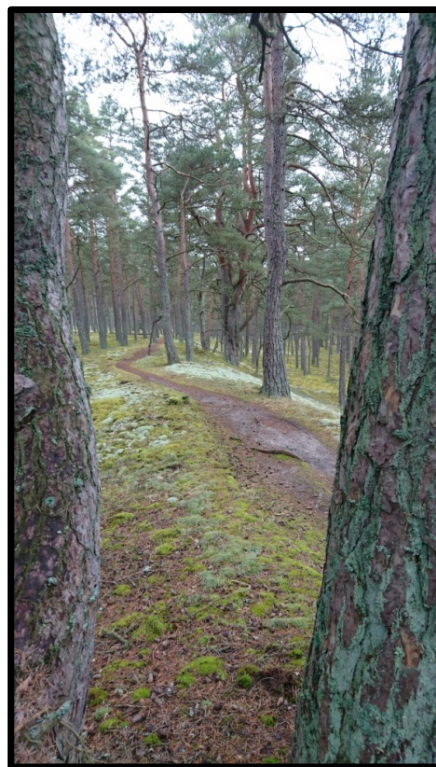
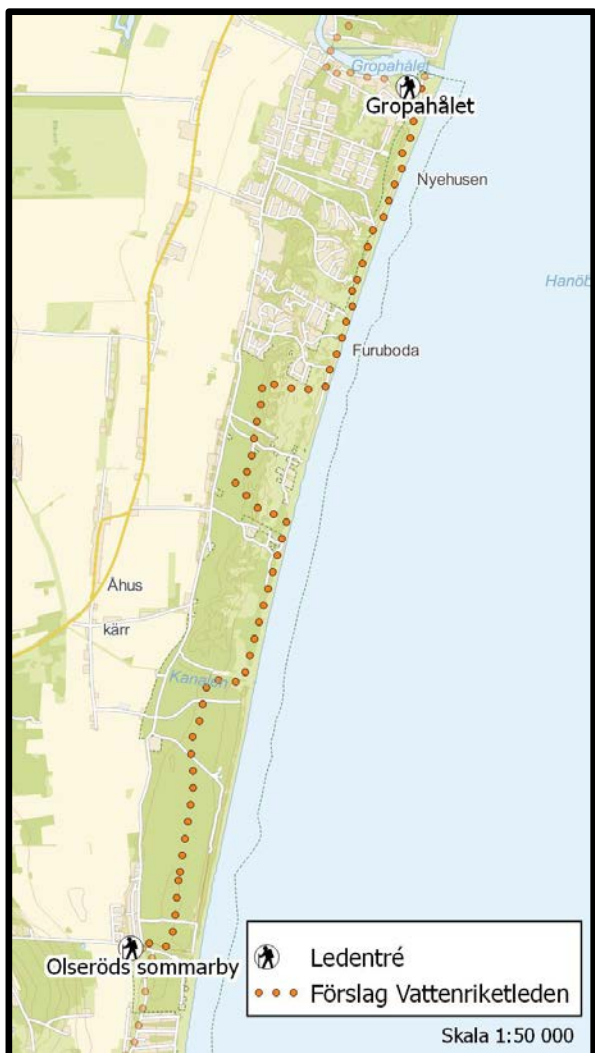
För den bilburne finns det gott om parkeringsplatser vid ledentréerna. Längs hela kusten finns det gratis parkering.

Rast- och övernattningsmöjligheter: Etappen anknyter till två föreslagna lägerplatser, Äspet och Gropahålet. Möjligheterna till övernattning är flera. Två campingar, ett vandrarhem och flera B&B finns längs etappen.

- Äspets lägerplats föreslås på Helgeåns södra strand vid Äspet. Området består av en öppen gräsyta intill vattnet. Här behövs bord och bänk, grillplats och vedförråd. På grund av det tätortsnära läget föreslås inte övernattningsmöjlighet i vindskydd eller tält. Platsen har även ett förbud mot camping. För övernattning rekommenderas hänvisning till befintliga vandrarhem, campingar och B&B.
- Gropahålets lägerplats beskrivs under etapp 7.

Etapp 7. Gropahålet – Olseröds sommarby 9 km

Etappen sträcker sig mellan Gropahålet och Olseröds sommarby. Med havets brus i bakgrunden går leden vidare längs solbelysta sandstränder och genom trolska tallskogar i Friseboda naturreservat.

Friseboda/Foto: Håkan Östberg

T.v. Gropahålet/Foto: Patrik Olofsson

Ovan. Söder om Gropahålet/Foto: Håkan Östberg

Natur: Etappen ligger inom Friseboda naturreservat, som är en del i ett av Sveriges största kustdynlandskap. Parallellt med stranden breder tallskogen ut sig i ett brett bälte. De magra markerna har en rik lavflora och på de torraste platserna är lavarna nästan heltäckande och skapar en speciell känsla.

Kultur: Kusten kläds idag till stora delar med tallskog, men så har det inte alltid varit. Under medeltiden var behovet av trä och brukbar mark stort och succesivt öppnades den då ekskogsklädda kusten upp. På de öppna ytorna kunde vinden få tag i sanden och sandflykt blev ett stort problem för bönderna i trakten. I och med detta började stora arealer planteras med tall under början av 1800-talet vilket har lett till de tallskogar vi har längs kusten idag.

Utgångsläge: Etappen har god framkomlighet och få åtgärder behövs för att skapa leden. Leden går ömsom på eller vid stranden och ömsom i den glesa tallskogen. Huvuddelen av de valda stigarna är välvandrade och lättframkomliga.

Ta sig hit: Möjligheten att nå etappens norra delar via Skånetrafikens linjenät är god. Såväl ledentré som led nås via olika hållplatser. Vid de södra delarna från Furuboda kursgård finns ingen anknytning till Skånetrafiken förrän på nästa etapp. Vandraren måste fortsätta till Maglehem eller Olseröd för att nå en hållplats.

- Ledentré Gropahålet nås genom en promenad på ca 1,2 km från hållplats.
- Ledentré Olseröds sommarby nås endast genom eget transportmedel.

För den bilburne besökaren finns det flera parkeringsplatser längs leden spridda från norr till söder. Vidare finns det parkeringsmöjligheter i närheten av båda ledentréerna.

Rast- och övernattningsmöjligheter: Förutom lägerplatserna finns det ett begränsat antal alternativa boende i form av camping och B&B kopplat till den norra och södra delen. Här ges även möjligheten att köpa mat och fylla på vatten.

Etappen knyter an till två föreslagna lägerplatser: Gropahålet och Olseröds sommarby.

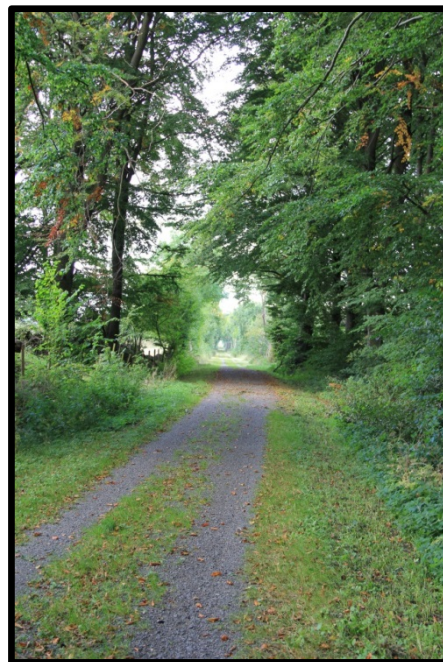
- Gropahålets lägerplats ligger alldeles vid Helgeåns utlopp i Hanöbukten. Här finns goda möjligheter till rekreation med närhet till sandstrand, bad och fiske. Platsen används främst av sportfiskeutövare, men även andra besökare. Nedre Helgeåns Fiskevårdsområdesförening har iordningställt med två grillplatser i området. Annars är befintligt infrastruktur begränsad, ca 400 meter söderut finns befintliga WC och även soptunnor.

Etapp 8. Olserröds sommarby– Forsakar 14 km

Från kust till ås. Etappen tar sig från kusten tallskogar upp mot Linderödsåsens skogsbygder. Vägen bjuder på milsvid utsikt över Hanöbukten och brusande vattenfall.

Forsakar/Foto: Sven-Erik Magnusson

Banvallen/Foto: Håkan Östberg

Natur: Leden tar sig här från havet och kusten för att söka sig upp mot landskapet på Linderödsåsen. På väg upp mot den gamla banvallen förändras naturen från kustens tallskog till bland- och lövskog. Stigningen är påtaglig och uppe på banvallen öppnar snart en milsvida utsikt upp sig, väl värd alla höjdmeter. Leden följer nu banvallen genom landskapet mot Degeberga, på vägen passeras bland annat Olseröds by och Dunderbäckens naturreservat.

Vid Degeberga följer leden Forsakarsbäcken genom mäktiga bokskogar mot ett av Skånes högsta vattenfall, Forsakar.

Kultur: Leden följer ett stycke kulturhistoria med banvallen mellan Degeberga och Brösarp. Banvallen anlades år 1900 av Östra Skåne Järnvägar och brukades både för person- och godstrafik. Under 1970- och 1980-talet avvecklades trafiken på sträckan och i början på 1990-talet revs rälsen upp. Idag fungerar banvallen som cykelväg som invigdes 2004.

Utgångsläge: I likhet med flera andra etapper bedöms framkomligheten som god. Leden följer befintliga stigar, leder och vägar på sin färd genom landskapet och inga stora åtgärder behövs för iordningställandet av etappen.

Ta sig dit: Möjligheten att ta sig till etappen med Skånetrafiken är begränsad till Degeberga och de centrala delarna. Sträckan mellan Olseröd och kusten nås endast genom eget transportmedel. Närmaste hållplats norrut är sedan Furuboda kursgård.

- Ledentré Olseröds sommarby nås endas med eget transportmedel.
- Ledentré Forsakar nås genom en promenad på ca 1,5 km via cykel- och vägnät från busshållplats.

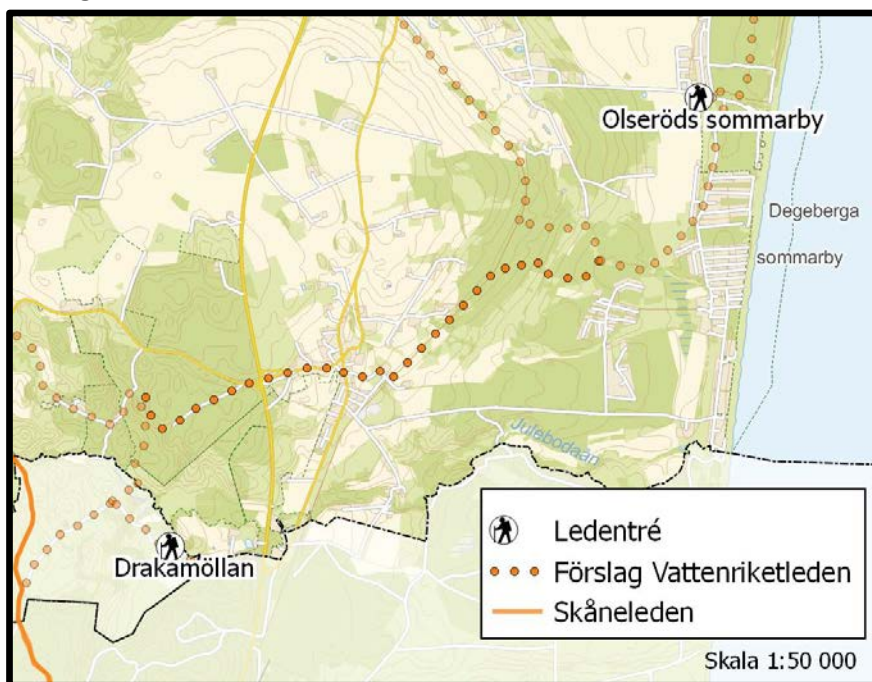
Rast- och övernattningsmöjligheter:

Etappen anknyter till två föreslagna lägerplatser: Olseröds sommarby och Trollemölla.

- Olseröds sommarby lägerplats ligger inne i en öppen del av tallskogen inom Friseboda naturreservat. Den föreslagna platsen har ingen funktion som övernattningsplats idag och behöver skapas.
- Trollemölla lägerplats beskrivs under etapp 9.

Etapp 8A. Olseröds sommarby – Drakamöllan 4 km

Strax efter kusten ges möjligheten till en alternativ sträckning mot Drakamöllan från etapp 8. Leden tar här sin väg genom skog och betesmarker mot Maglehem för att därefter komma in i naturreservatet Maglehem.

Natur: Genom lövskog och betesmark letar sig leden upp mot den gamla banvallen mellan Degeberga och Brösarp. På några ställen går leden likt en naturlig tunnel under hasslarnas kronor för att sedan komma ut i öppnare delar igen. Längs banvallen tar sig leden sedan mot Maglehem och vidare mot Maglehems naturreservat.

Kultur: Leden följer ett stycke kulturhistoria med banvallen mellan Degeberga och Brösarp. Banvallen anlades år 1900 av Östra Skåne Järnvägar och brukades både för person- och godstrafik. Under 1970- och 1980-talet avvecklades trafiken på sträckan och i början på 1990-talet revs rälsen upp. Idag fungerar banvallen som cykelväg som invigdes 2004. En kort bit från leden vid Maglehem ligger kyrkan med anor från 1200-talet.

Utgångsläge: Sträckan mellan anknytningen till etapp 8 och banvallen är i behov av insatser för att bli framkomlig även om stora delar är i bra ledskick. Vidare följer leden banvallen mot Maglehem för att sedan fortsätta på vägar genom byn. Efter byn går leden in i Maglehems naturreservat som sedermera an knyter till ledentré Drakamöllan. Framkomligheten på denna sträcka bedöms som god och inga åtgärder bedöms behövas för att komma fram.

Ta sig dit: Åtkomsten av etappen med Skånetrafiken är i dessa delar av kommunen begränsad till en hållplats utanför Maglehem vid väg 19. Vidare krävs eget transportmedel för att nå etappen.

- Ledentré Drakamöllan nås genom en promenad om ca 3 km söderut på etappen.

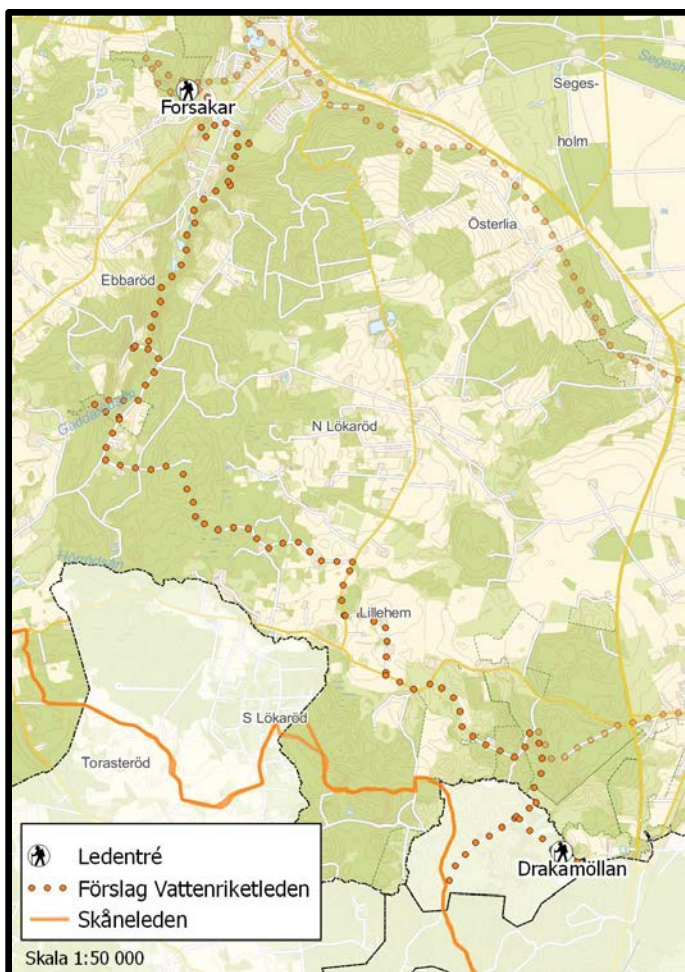
Rast- och övernattningsmöjligheter:

Etappen anknyter till lägerplats och ledentré Drakamöllan. För vidare beskrivning se etapp 9.

Utöver lägerplatsen finns möjlighet till övernattnig vid ett mindre antal B & B i närheten av etappen.

Etapp 9. Forsakar - Drakamöllan 15 km

Längs Segesholmsån går leden upp i Linderrödsåsens skogar för att tillslut komma ut på gränsen till Österlen.

Hembygdsparken Degeberga

Foto: Claes Sanden

Ekedala naturreservat/Foto: Håkan Östberg

Drakamöllan/Foto: Kenneth Joelsson

Natur: Från Forsakar går etappen längs Segesholmsåns dalgång, innan den viker av upp mot Lillehem. Den kuperade vandrigen karaktäriseras av skogsmark och mellanbygd. Här och var öppnar landskapet upp sig i betesmarker.

Kultur: Etappen går genom Degeberga hembygdspark där besökaren ges möjlighet att se ett antal äldre byggnader. Vidare går etappen genom kulturlandskapet med rester av äldre brukande i form av stenmurar och odlingsrösen.

Utgångsläge: Vid huvuddelen av etappen bedöms framkomligheten som god och endast mindre åtgärder i form av röjning kring stigar behövs. På sträckan Trollemölla – Rallaté behöver partier av buskage röjas och nya stättor sättas. Efter Ekedala naturreservat går leden in i ett skogsområde utan befintligt stigsystem. Skogen är relativt öppen och endast mindre åtgärder bedöms behövas för framkomlighet.

Ta sig dit: Skånetrafikens linjenät är begränsat till start och slut på etappen. Båda ledentréerna nås med buss och en promenad.

- Ledentré Forsakar nås genom en promenad på ca 1,5 km via cykel- och vägnät från busshållplats. Alternativt nås den genom att följa anknyttande etapp Olseröds sommarby – Forsakar.
- Ledentré Drakamöllan nås genom en promenad om ca 3 km där leden följer anknyttande etapp Olseröds sommarby – Drakamöllan.

För den bilburne besökaren finns goda möjligheter till parkering vid båda ledentréerna.

Rast- och övernattningsmöjligheter:

Etappen anknyter till två föreslagna lägerplatser, Trollemölla och Drakamöllan.

- Trollemöllans lägerplats föreslås ligga alldeles intill Segesholmsån strax nedströms Trollemölla på åns östra sida. Platsen består idag av öppen gräsmark intill ån och ägs av privat markägare. Det finns ingen befintlig infrastruktur att använda sig av och lägerplatsen måste byggas upp från grunden.
- Drakamöllans lägerplats föreslås ligga strax intill befintlig parkering för naturreservatet Drakamöllan. Platsen består av öppen gräsmark och omgärdas av skogsmark. Det finns flera informationsskyltar om området och dess värden vid parkeringen. Det finns även tillgång till en torrtoalett. Toaletten är i sämre skick och behöver fräschas upp om etappen aktualiseras.

Ägarförhållanden

Förslaget om en Vattenriketled berör många olika markägare, från privatpersoner och företag till kommun och stat. Grundtanken under förstudien har varit att leden så långt som möjligt ska gå på befintliga stigar, leder och vägar. Detta är en viktig utgångspunkt, eftersom stora delar av den föreslagna sträckningen ligger på privat mark.

I förstudien har vi tittat närmare på markägare som berörs av en eventuell Vattenriketled. Föreslagen Vattenriketled förväntas beröra många markägare. I det fortsatta arbetet ska berörda markägare identifieras och kontaktas. Markägaravtal behöver skrivas med samtliga berörda markägare eller samfälligheter som berörs. I det fortsatta arbetet med Vattenriketleden blir dialog och samverkan med markägare en viktig del.

Kostnader

Vid beräkningen av kostnaderna för förslaget har vi utgått ifrån Skåneledens kvalitetsstandard från 2016. Standarden genomsyrar även den uppskattade kostnadsberäkningen genom exempelvis täthet på markering, skyltning, övernattning med mera.

Ledmarkering

Vid beräkningen har flera faktorer som längd, befintlig ledinfrastruktur, korsningar med mera vägts in. Beräkningar om uppskattade materialkostnader till förstudien har utgått från den prislista som Region Skåne har angett för märkning av Skåneled. Vidare har kontakt tagits med tekniska förvaltningen, C4 Teknik, i Kristianstads kommun för att få fram en arbetskostnad.

Tabell 1. Tabellen visar den beräknade kostnaden för utmärkning av Vattenriketleden. Fördelat på material och montering (arbetskostnad).

Material	Antal	Pris/st	Summa
Ledbricka	1 132	14	15 848
Pollare i ek	414	200	82 800
Montering	414	820	339 480
Hänvisningsskylt utan avstånd	304	133	40 432
Fäste för hänvisningsskylt/Pollare	304	80	24 320
Pollare i ek	152	200	30 400
Montering	152	820	124 640
Hänvisningsskylt med avstånd	26	545	14 170
Rörstolpe med montering	3	1 950	5 850
Stor informationsskylt	1	7 200	7 200
Montering	1	7 000	7 000
Entreskylt	10	1 120	11 200
Skyltstativ/stolpe till entré skylt	10	2 400	24 000
Skyltbärare för entréskylt	10	1 240	12 400
Montering	10	7 000	70 000
Rostfri skruv	1 800	0,9	1 620
Tejp VHB	2	590	1 180
Kommungränsskylt	2	1 090	2 180

Montering	2	1 950	3 900
Summa			818 620

Ledbrickor: Antalet baseras på två brickor var 250 meter. Antalet pollare och montering har bantats 10 procent då befintliga stolpar, pollare eller träd sannolikt går att använda att fästa på.

Hänvisningsskylt utan avstånd: Baseras på en bedömning där det anses vara behövt, ex där leden svänger skarpt eller vid vägkorsningar.

Hänvisningsskylt med avstånd: Bestäms av antalet ledentréer. Det är tillagt en extra till där leden delar sig vid Maglehem och Horna Fure.

Stor informationsskylt: Föreslås uppföras nära Kristianstad, ex vid Naturum.

Entréskylt: Bestäms av antalet ledentréer.

Kommungränsskylt: Sätts vid kommungränserna.

Lägerplatser/Rastplatser: Längs leden föreslås åtta lägerplatser med möjlighet till övernattning i vindskydd eller tält.

Tabell 2. Visar den beräknade kostnaden för att få till lägerplatser och rastplatser längs leden. Timmar avser uppskattad tid för byggnation. Prisuppgifterna är tagna från befintliga aktörer på marknaden.

Faciliteter	Antal	Timmar	Pris/st	Summa
Vindskydd	5	80	30 000	150 000
Grill/eldstad	6	16	6 000	36 000
Vedförråd	7	30	5 000	35 000
Torrdass	4		90 000	360 000
Sittgrupp/bänkar	6	16	10 000	60 000
Montering, byggnation		802	450	360 900
Summa				1 001 900

Vindskydd: Vindskydd bedöms behövas till Balsberget, Gropahålet, Olseröd, Trollemölla, Drakamölla. Resterande lägerplatser har redan denna funktion eller bedöms som omlämpliga att uppföra vindskydd vid.

Grill/Eldstad: Antalet grill/eldstad bedöms behövas till Lingenäset, Äspet, Gropahålet, Olseröd, Trollemölla, Drakamölla. Resterande lägerplatser har redan denna funktion.

Vedförråd: Antalet vedförråd bedöms behövas till Balsberget, Gropahålet, Olseröd, Trollemölla, Drakamölla. Kopplas till de platser som vindskydd föreslås uppföras vid.

Torrdass: Bedöms behövas till Gropahålet, Olseröd, Trollemölla, Drakamölla. I priset ingår även montering. Resterande platser har redan direkt eller indirekt närhet till toalett.

Sittgrupp/bänkar: Bedöms behövas till Lingenäset, Äspet, Gropahålet, Olseröd, Trollemölla, Drakamölla. Resterande platser har redan denna funktion.

Montering,byggnation: Beräknas på prisuppgifter från tekniska förvaltningen, C4 Teknik.

Tidsåtgången är en uppskattning av vad respektive funktion tar att färdigställa.

Vatten: Räknas inte på. Vatten finns på flera platser längs leden och hänvisning till dessa platser föreslås istället för anläggande av brunnar.

Framkomlighet

Antalet sträckor som behöver bearbetas för att bli framkomliga är lågt i förhållande till hela sträckan, eftersom förslaget följer befintlig infrastruktur i stort. Områden som behöver tillgängliggöras ligger främst i den norra och södra delen av förslaget. Den gemensamma nämnaren för flertalet av dessa sträckningar är att de ligger i skogsmark och behöver röjas.

Tabell 3. Visar den uppskattade kostnaden för det markarbete som beräknas behöva utföras längs leden.

Kostnader	Antal	Timmar	Pris/st	Summa
Markarbete/röjning norra delen	2 pers.	200	450	180 000
Markarbete/röjning södra delen	2 pers.	200	450	180 000
Markarbete Vårestorpsvägen 100m				50 000
Summa				410 000

Tabell 4. Visar den beräknade totalkostnaden för Vattenriketleden.

Sammanfattning	Summa
Material	818 620
Faciliteter	1 001 900
Framkomlighet	410 000
Oförutsedda utgifter	240 000
Information, tillstånd och dispens	150 000
Totalt	2 620 520

Finansiering

Kommunledningskontoret, kultur- och fritidsförvaltningen och C4-teknik äskar gemensamt medel för hela Vattenriketleden ur Kristianstads kommuns budget för 2019. Dessutom undersöker projektgruppen möjligheterna för extern projektfinansiering som LONA-medel och Skåneledens utvecklingsbidrag.

Tidsplan

Då antalet markägare som berörs av Vattenriketleden är stort blir dialog och förankring ett viktigt arbete i projektet att skapa leden. Biosfärkontoret har lång erfarenhet av projekt som drivs i dialog och samverkan med olika aktörer i landskapet. Denna erfarenhet är en stor fördel vid det fortsatta arbetet med leden.

Iordningställande av hela leden är ett omfattande projekt såväl vad det gäller dialog och samverkan som övrig projektering med information och anläggning. Därför bedöms bästa vägen framåt vara att dela upp leden i tre delprojekt under en 6 års period enligt nedan. I det fortsatta arbetet ska möjligheterna att korta ner tidsplanen undersökas. Förhoppningen är att arbetet med delprojekten ska överlappa.

Förslag på tidsschema:

Delprojekt 1. Norra Lingenäset – Gropahålet, 2018- 2019

Delprojekt 2. Bökestad – Norra Lingenäset, 2020 – 2021

Delprojekt 3. Gropahålet – Drakamöllan, 2022 – 2023

Drift

Driften är en viktig fråga för en långsiktigt hållbar Vattenriketled. Stora delar av leden går på befintliga stigar, leder, cykel- och grusvägar. Detta gör att flera sträckor redan ingår i en skötselplan. För att få så noggrann beräkning på driftkostnaderna som möjligt har Kultur- och fritidsförvaltningen, som sköter befintlig Skåneled konsulterats. Dessutom har kunskap och erfarenhet hämtats in från naturvårdsenheten på C4 Teknik.

Exempel på driftkostnader är:

Tillsyn och underhåll av led (markering, röjning, lagning av spångar)

Tillsyn och underhåll av lägerplatser(reparationer, sophantering, fylla på ved)

För driften av Vattenriketleden tas två alternativ upp i förstudien.

1. Leden sköts genom kommunens tekniska förvaltning. Beräknad kostnad för detta uppgår årligen till 0,8 miljoner.
2. Leden sköts genom omsorgsförvaltningen med ett arbetslag om två arbetsledare och sex övriga personer. Beräknad kostnad för detta uppgår årligen till 1,8 miljoner.

I driftkostnaderna räknas såväl arbetskostnad som materialkostnad in. I det fortsatta arbetet med Vattenriketleden kommer driften att diskuteras i detalj med berörda förvaltningar.

SWOT-analys

Den här SWOT-analysen belyser Vattenriketledens styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Bilden visar att styrkor och möjligheter är fler än svagheter och hot. Analysen tydliggör den potential Vattenriketleden har för friluftslivet och besöksnäringen. Samtidigt ringar den in områden att fokusera på i det fortsatta arbetet med att skapa leden.

Styrkor	Svagheter
• Varierad natur • Genom 16 naturreservat • Längs fyra sjöar och Helge å • Ålakusten och sandstränder • Kulturhistoria (Aosehus, Lillö) • Genom turistdestinationen Åhus • Tätortsnära sträckning (Kristianstad) • Naturum – knutpunkt och infocenter • Bra bussförbindelser • Förbi tio av Vattenrikets besöksplatser med information, bänkar och grillplatser • I linje med destinationsutvecklingsprocessen • Konceptet "Skåneleden" vedertaget • Vattenriket – ett väletablerat varumärke	• Begränsad tillgång till vandrarhem, B&B och hotell i norra delarna • Få offentliga toaletter utomhus vintertid • Tillgång till dricksvatten bör förbättras
Möjligheter	Hot
• Ökar Kristianstad kommuns attraktivitet • Förbättrar folkhälsan • Stärker besöksnäringen i regionen • Förlänger besökssäsongen • Binder ihop stad och landsbygd • Gynnar lokalt företagande • Skapar arbetstillfällen • Ökar möjligheten för utomhuspedagogik • Stärker Kristianstad som friluftskommun • Utvecklar förvaltningsövergripande arbetet med friluftsliv i kommunen • Stärker regional samverkan för friluftsliv • I linje med kommunens strategiska färdplan • Ökar förutsättningarna att nå de nationella friluftsmålen • I linje med arbetet kring Globala målen	• Finansiering saknas • Olika intressen kring ledens sträckning • Vandalisering av tätortsnära rastplatser • Klimathot → framtida höjda vattennivåer • Markägare som inte är intresserade av att upplåta mark.

Slutsats

Förstudien tydliggör värdet av Vattenriketleden som delled av Skåneleden tvärs genom Kristianstads kommun:

- Vattenriketleden bidrar till att nå hållbarhetsmålen i globala, nationella och lokala styrdokument och kommunens strategiska färdplan.
- Vattenriketleden ökar möjligheten till ett rikt friluftsliv i Kristianstads kommun och stärker det strategiska utvecklingsarbetet för friluftslivsområdet i kommunen.
- Vattenriketleden stärker kommunens attraktionskraft och möjlighet till destinationsutveckling.
- Vattenriketleden blir en vandringsled för rekreation som stärker kommunens attraktivitet för besökare och kommuninvånare.

Tack

Förstudien om Vattenriketleden har involverat flera aktörer och personer utanför Vattenriket. Först och främst vill vi tacka Region Skåne och Stiftelsen Skånska Landskap för ett gott samarbete och stöd i arbetet. Vi vill även tacka de personer vid Kristianstads kommun som har bidragit med kloka synpunkter och vägledning i förstudien.

Bilagor

Bilaga 1. Kartan visar Skånetrafikens hållplatser längs Vattenriketleden.

Bilaga 2. Kartan visar övernattningsmöjligheter längs Vattenriketleden exklusive lägerplatser.

Bilaga 3. Kartan visar befintliga toaletter längs Vattenriketleden.

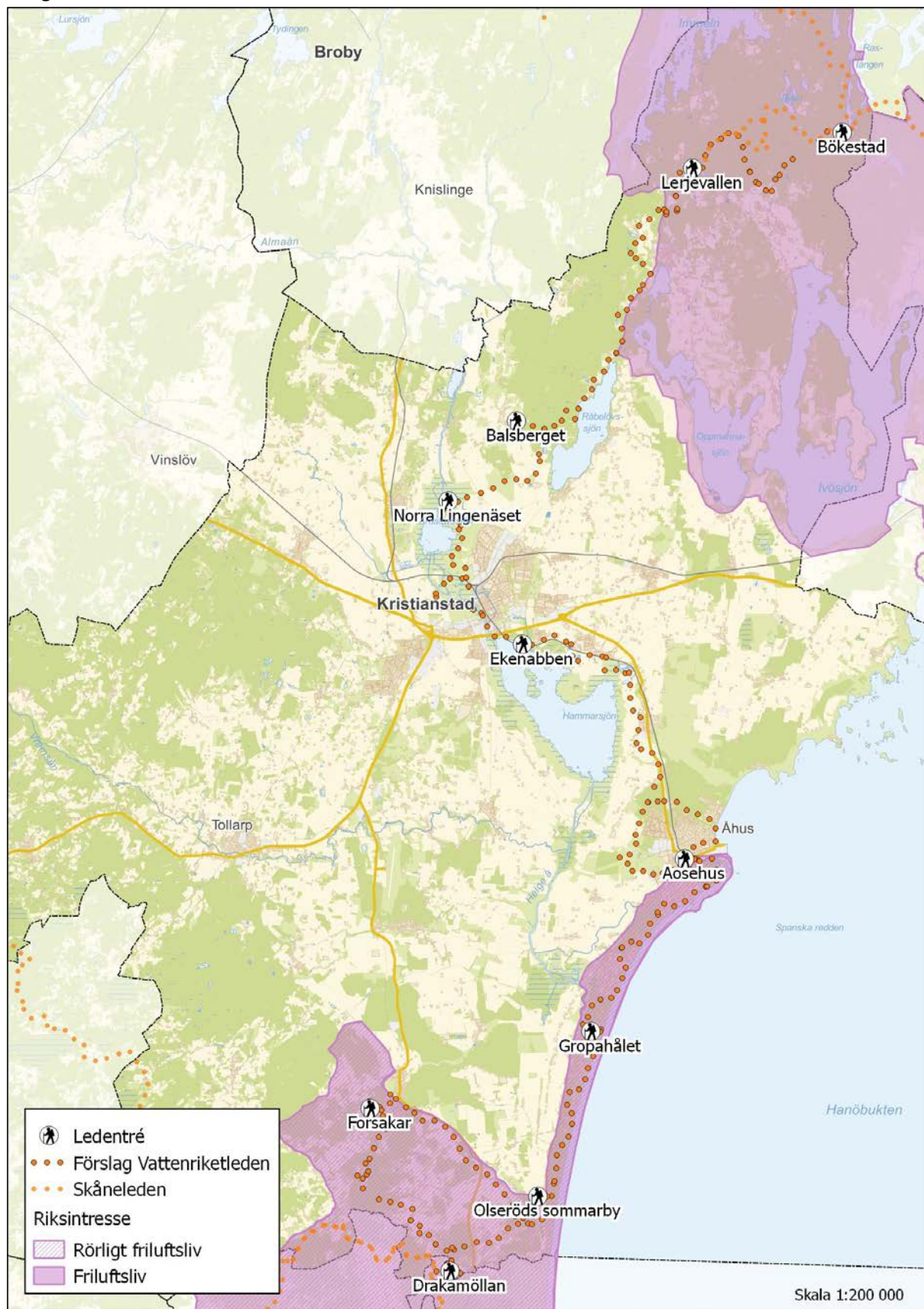
Bilaga 4. Kartan visar Vattenrikets besöksplatser längs Vattenriketleden.

Bilaga 5. Kartan visar naturreservat i Kristianstads kommun och hur de sammanfaller med Vattenriketleden.

Bilaga 6. Kartan visar riksintresse för friluftsliv och hur det sammanfaller med Vattenriketleden.

Vattenriket i fokus är Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrikes skriftserie (ISSN 1653-9338). Här publiceras rapporter och inventeringar som utförts på uppdrag eller i samarbete med Biosfärkontoret. Fullständig lista på alla rapporter utgivna sedan 2006 finns på www.vattenriket.kristianstad.se

2013:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2012, Biosfärkontoret.
2013:02 Provfiske efter mal i Nedre Helgeån 2012. Jonas Dahl, Biosfärkontoret.
2013:03 Rapport från seminariet ÅL 2012 i Åhus. Biosfärkontoret och Ålakademin.
2013:04 Stortapetserarbetet - inventering 2010–2012. Ulf Lundwall och Göran Holmström.
2013:05 Bristande födotillgång och torrare vårar på strandängarna i Kristianstads Vattenrike: -möjliga orsaker till vadarnas tillbakagång?. Gunnar Gunnarsson, Rebecca Hessel och Richard Ottvall.
2013:06 Åsumfältet – Nyehusen Inventering av solitära bin och andra insekter. Krister Larsson
2013:07 Inventering av vildbin vid Horna och Trafikplats Vä 2012. L. Anders Nilsson, EkoBi Natur
2013:08 Sammanställning av elfisken i Vattenriket. Nils Möllerström, praktikant.
2014:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2013, Biosfärenheten.
2014:02 Strandängsfåglar i Vattenriket Häckfågelkarteringarna och simultanräkningar, Hans Cronert, Naturvårdssamordnare i Kristianstads Vattenrike, Kristianstads kommun/Länsstyrelsen i Skåne.
2014:03 Naturvärdesinventering vid Åsums fure, Nils-Otto Nilsson, Ekoscandica Naturguide AB.
2014:04 Sandmarker vid Åhus. Rödlistade arter och uppföljning av insekter 2012-13. Krister Larsson.
2014:05 Provfiske efter mal i Nedre Helgeån 2013. Jonas Dahl, Biosfärenheten.
2014:06 Flyginventering av grågås. Patrik Olofsson på uppdrag av Biosfärenheten.
2014:07 Bland sjögräs och tång i Hanöbukten. Lena Svensson, Biosfärenheten.
2015:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2014, Biosfärenheten.
2015:02 Provfiske i Helgeåns avrinningsystem -2014. Håkan Östberg, Biosfärenheten.
2015:03 Stormusslor i Helge å – en dykinventering. Mikael Svensson, J. Dahl & H.Östberg, Biosfärenheten.
2015:04 Forskningsmiljön Man & Biosphere Health. Högskolan Kristianstads miljöforskning i Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. K. Ingemar Jönsson redaktör, Högskolan Kristianstad.
2015:05 Provfiske efter mal i Helge å 2014. Jerker Vinterstare, Biosfärenheten.
2015:06 Kan gullstånds hålla stånd? Kjell-Arne Olsson och Håkan Östberg.
2015:07 Häckningsframgång hos rödspov och tofsvipa på Håslövs ängar och Isternäset 2015. Mirja Ström-Eriksson & Richard Ottvall.
2016:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2015, Biosfärkontoret.
2016:02 Var finns tången och hur mår den? Inventering av blås- och sågtång i Hanöbukten inom Kristianstads kommun. Lena Svensson, Biosfärkontoret.
2016:03 Förekomst av stormusslor i Vramsåns centrala biflöden. Per Ingvarsson PI (π) Fly Vatten och Fiskevård.
2016:04 Provfiske efter mal i Helge å 2015, Håkan Östberg, Jonas Dahl, Biosfärenheten.
2017:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2016, Biosfärenheten.
2017:02 Provfiske på grunda bottenområden i Hanöbukten inom Kristianstads kommun. Lena Svensson, Biosfärenheten.
2017:03 Häckningsframgång för rödspov och tofsvipa på Håslövs ängar och Isternäset 2016. Mirja Ström-Eriksson, Roine Strandberg & Richard Ottvall.
2017:04 Skyddsvärda insekter vid Nyehusen - Fördjupad inventering 2016. Niklas Johansson.
2017:05 Provfiske efter mal i Helge å 2016, Håkan Östberg, Biosfärenheten.
2017:06 Hammarsjöns häckande fåglar - Inventering 2017 och utveckling sedan 1956, Patrik Olofsson.
2018:01 Biosfärområde Kristianstad Vattenrike. Verksamheten 2017, Biosfärenheten.